

Hikâye ve Romanlarda İstanbul Distopyası

Istanbul Dystopia in Stories and Novel

M. Halil Sağlam

Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilgiler ve
Türkçe Eğitimi Bölümü, Siirt, Türkiye,
mhalil.saglam@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 29.07.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 15.10.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
01.11.2024

Öz: Edebi eserlerin sosyal hayatın gerçekleriyle yakın ilişki vardır. Bir dönem yer, zaman, şahıs ve mekânla ilgili olumlu algının siyasi, sosyal, kültürel veya çevre şartlarından dolayı nasıl değiştiğini gösteren çok sayıda edebi eser bulunmaktadır. İstanbul’la ilgili eserler bu tür edebi eserler arasındadır. Divan şiirinde adına kaside ve gazellerin yazıldığı İstanbul’la ilgi olumlu algı 20. yüzyıldan itibaren değişmiş, İstanbul bu yüzyıldan itibaren olumsuz algılanmaya başlanmıştır. Bu tema değişiminde son yüzyılda İstanbul’da yaşanan nüfus yoğunluğunun, kontrolsüz göçmenlerin, sosyal ve kültürel yozlaşmanın, trafik sıkışıklığının, çevre kirliliğinin, çarpık yapılaşmanın ve deprem riskinin önemli rolü olmuştur. İstanbul sorunları üzerine kurgulanan distopik roman ve hikâyeler olumsuz İstanbul algısının derinliğini göstermesi açısından önemlidir. Bu çalışmada Türk edebiyatında zamanla değişen İstanbul algısını yansıtan İstanbul distopyaları analiz edilmektedir. Çalışmada Çetin Altan’ın *2027 Yılıın Anıları*, Tahsin Yücel’in *Gökdelen*, Barış Müstecaplıoğlu’nun *Osmanlı Cadısı*, Sinem Ataklı’nın *Proje 241*, Emre Saver’in *2048 Geleceğe Hazır mısın?* Selim Erdoğan’ın *Kurbağa Adası: Bir İstanbul Distopyası* romanları, Aslı Tohumcu ve Kutlukhan Kutlu’nun editörlüğünde hazırlanan *İstanbul 2099* hikâye kitabındaki hikâyeler incelenmiştir. Çalışma sonucuna göre yazarlar İstanbul’un geleceği ile ilgili ciddi kaygılar taşımaktadırlar. Yazarlar, özellikle büyük İstanbul depremi, aşırı nüfus artışı, çarpık kentleşme, çevre kirliliği, ekolojik denge, totaliter rejim, biyoiktidar konularında öngöründe bulunmakta, bu öngörülerinden dolayı yetkilileri ve halkı ikaz etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Distopya, Roman, Öykü, İstanbul, İnceleme

Abstract: Literary works have a close relationship with the realities of social life. There are many literary works that show how the positive perception of a place, time, person and space for a period changes due to political, social, cultural or environmental conditions. Works about Istanbul are among these literary works. The positive perception of Istanbul, for which odes and ghazals were written in Divan poetry, changed from the 20th century onwards. and Istanbul began to be perceived negatively from that century onwards. The population density, uncontrolled immigrants. social and cultural degeneration, traffic congestion, environmental pollution, irregular construction and earthquake risk in Istanbul in the last century have played an important role in this theme change. Dystopian novels and stories based on Istanbul problems are important in terms of showing the depth of the negative perception of Istanbul. This study analyzes Istanbul dystopias that reflect the changing perception of Istanbul in Turkish literature over time. The study examined Çetin Altan’s *2027 Yılıın Anıları*, Tahsin Yücel’s *Gökdelen*, Barış Müstecaplıoğlu’s *Osmanlı Cadısı*. Sinem Ataklı’s *Project 241*, Emre Saver’s *2048 Geleceğe Hazır mısın?* Selim Erdoğan’s *Kurbağa Adası: Bir İstanbul Distopyası*, and the stories in the *Istanbul 2099* story book edited by Aslı Tohumcu and Kutlukhan Kutlu. According to the results of the study, the authors have serious concerns about the future of Istanbul. The authors make predictions. especially about the great Istanbul earthquake, excessive population growth, unplanned urbanization, environmental pollution, ecological balance, totalitarian regime and biopower, and warn the authorities and the public about these predictions.

Keywords: Dystopia, Istanbul, Story, Novel, Examination

Extended Abstract

Dystopia refers to the opposite meaning of the Ancient Greek concept of utopia, which means non-existent place. The word is formed by combining the suffix "dys/dis-" meaning "opposite", "abnormal"; bad, and the word "topia" meaning place. The word simply means a bad place that does not exist. The word has different names such as cacotopia, anti-utopia, utopia that does not go well, critical utopia, negative utopia. Dystopia, which remained in the shadow of utopia until the 20th century, became popular after this century with the devastating effects of world wars. World War I and World War II that followed immediately after dragged humanity into great disasters; increased the concerns of all thinkers and writers thinking about the future of the world. In addition to the devastating effects of wars, the depletion of energy resources, fascist and totalitarian regimes; Rapid population growth and the deterioration of the ecological balance in the world are different reasons that deepen the concerns and fears of the writers. The rapid increase in the number of dystopian novels in the 20th and 21st centuries is the clearest indicator of this concern and fear.

This study analyzes the works of writers who tell their future concerns and predictions about Istanbul through narrative texts. Within the scope of the research, it will be examined how the writers reflect their concerns about Istanbul into the world of fiction. It is thought that the data obtained in the research can be a foresight and warning about Istanbul. Based on the fact that imagination surpasses science, it can be said that dystopia in fiction predicts the future of Istanbul. There are a limited number of novels and stories in Turkish literature that tell the dystopia of Istanbul. In this study, Çetin Altan's *2027 Yılın Anıları*, Tahsin Yücel's *Gökdelen*, Barış Müstecaplıoğlu's *Osmanlı Cadısı*, Sinem Ataklı's *Proje 241*, Emre Saver's *2048 Geleceğe Hazır mısın?* Selim Erdoğan's *Kurbağa Adası: Bir İstanbul Distopyası* and the story *Istanbul 2099* (2019) edited by Aslı Tohumcu and Kutlukhan Kutlu are examined. The common feature of the stories is that the events take place in Istanbul and in the 21st century and that they contain a black utopia.

The common point of these novels and stories, which are examined within the scope of the most important research on Istanbul in terms of its geographical, economic, cultural and political aspects in Turkish and world history, is that they are examples of dystopia. There are worrying predictions in these dystopias that foresee the dark future of Istanbul. There are warning predictions in the novels and stories. One of the most important predictions about the future of Istanbul is the excessive population growth and the immigrant problem. Istanbul, which is the most populous city in Europe and has a population greater than 131 countries, is described in the world of the future as worrying. There is a serious immigrant problem in the city. Uncontrolled immigrants have caused life and property security in the city. In the city where the demographic structure is disrupted, the local population has remained much lower than the immigrant population.

Due to the increasing population in Istanbul, the number of skyscrapers in the city has increased; the historical, geographical and cultural texture of the city has been damaged. Ecological balance is a worrying issue for Istanbul in the fictional world as well as in real life. The seas and trees in Istanbul have dried up, drinking water resources have been depleted, and epidemics and pests have increased in the city due to the disrupted ecological balance.

The expected great Istanbul earthquake has been one of the worrisome issues frequently brought up in novels and stories. The earthquake did not only cause loss of life and property; it also disrupted the ecological balance of Istanbul and destroyed all its social and cultural values. In novels and stories, the damage that the earthquake would cause, especially to the ecological balance, was tried to be brought up.

In the stories and novels examined within the scope of the research, the people are unknowingly governed by an oppressive regime under the name of democracy. The government keeps the people

under control by manipulating them and dividing them into social classes. The people can only follow what is happening in the country from the press and media outlets belonging to this company. The country's administration constantly monitors the internet and does not allow publications that are against its interests.

The novels and stories examined contain important predictions about the dark future of Istanbul. While the authors describe the problems that Istanbul will experience in the next century in a fictional language, they actually make warnings about real life. The task that falls on the reader and the authorities is to read the intended message correctly and try to produce solutions for the deepening problems of Istanbul.

1. Giriş

1.1. Bir gelecek öngörüsü olarak distopya

Distopya, Antik Yunancada olmayan yer anlamına gelen ütopya kavramının karşıt anlamını ifade eder. Sözcük "zıt", "anormal"; kötü anlamına gelen "dys/dis-" eki ile yer anlamına gelen "topia" kelimesinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur (Roth, 2005; Sarcey, 2003; Omay, 2009). Ütopyada güzel, huzur verici anlamlara gönderme yapılırken distopyada karamsar karanlık duygulara gönderme yapılır. Distopya sözcüğünü ilk kez siyasi bir söylem olarak İngiliz parlamenter John Stuart kullanmıştır (Kumar, 2006). Kumar, distopyanın malzemelerini ütopyadan karşıladığını ve bu malzemeleri ütopyanın olumsuzlaşmasına karşı çıkacak şekilde yeniden ürettiğini söyler (Kumar, 2006, s. 172). Sözcük sonrasında edebiyattan, sinemaya; sinemadan felsefeye; felsefeden sosyolojiye kadar birçok alanda kullanılan felsefi bir kavram haline gelmiştir. Sözcük en basit tanımlamasıyla olmayan kötü yer anlamına gelmektedir. Sözcüğün kakotopya (cacotopia), karşı ütopya (anti-utopia), yolunda gitmeyen ütopya, eleştirel ütopya (critical utopia), olumsuz ütopya (negative utopia) gibi farklı adları bulunmaktadır (Atasoy, 2020, s. 1140). 20. yüzyıla kadar ütopyanın gölgesinde kalan distopya dünya savaşlarının yıkıcı etkisiyle bu yüz yıldan itibaren popüler hale gelmiştir. I. Dünya Savaşı ve hemen ardından gelen II. Dünya Savaşı insanlığı büyük felaketlere sürüklemiş; dünyanın geleceğini düşünen tüm aydınların geleceğe dair kaygılarını arttırmıştır. Savaşlarının yıkıcı etkisinin dışında enerji kaynaklarının tükenmesi, faşist ve totaliter rejimler; hızlı nüfus artışı ve dünyadaki ekolojik dengenin bozulması yazarların geleceğe dair kaygı ve korkularını derinleştiren farklı sebeplerdir. 20. ve 21. yüzyılda distopik romanların sayısındaki hızlı artış bu kaygı ve korkunun en açık göstergesidir. Zamyatin'in *Biz* (1924), Franz Kafka'nın *Dava* (1925), Aldous Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya* (1932), Katharine Burdekin'in *Swastika Geceleri* (1937), Vladimir Nabokov'un *İnfaza Çağrı* (1938), Arthur Koestler'in *Gün Ortasında Karanlık* (1940), Vladimir Nabokov'un *Çarpık Dünya* (1947), George Orwell'in *1984* (1949), Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451* (1953), Mordecai Roshwald'ın *Level 7* (1959), Vasily Grossman'ın *Yaşam ve Yazgı* (1980), Andrei Platonov'ın *Çukur* (1987), Vladimir Voynoviç'in *Moscow 2042* (1986), Koushun Takami'nin *Battle Royale* (1999); Philip Reeve'nin *Ölüm Oyunu* (2001); Kazuo Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* (2005), Suzanne Collins'in *Açlık Oyunları* serisi (2009), Amy Engel'in *Devrimin Kızı* (2015), Lidia Yuknavitch, *Dünyanın Sonundayız* (2017), Tünde Farrand'ın *Kurtlar Ülkesi* (2021) yazarların geleceğe dair korku ve kaygılarını ifade eden roman örnekleridir. Romanlar insanlığı daha büyük felaketler yaşanmadan uyarmakta; geleceğe dair öngöründe bulunmaktadır.

Geleceğin karanlık dünyasını anlatan distopyalar daha çok yer zaman kavramlarıyla ilişkilidir. Bir dönem ütopya olarak algılanan yerler zamanla distopyaya dönüşebilmektedir. Asırlar boyunca farklı medeniyetler için ütopya olan İstanbul 20. yüzyıldan itibaren kurmaca dünyasında bir distopyaya dönüşmüştür.

1.2. Edebiyatta zamanla değişen İstanbul algısı

İstanbul, sosyal, siyasal ve kültürel yönüyle dünyanın en gözde şehirlerinden biridir. Dünya havacılık sektörünün en önde gelen platformu OAG'nin 2023 verilerine göre dünyada en fazla hava taşımacılığı yapan sekizinci şehir İstanbul'dur (URL 1); TÜİK 2022 verilerine göre de İstanbul Türkiye'de en fazla göç alan birinci şehirdir (URL 2). Şehrin coğrafi ve stratejik önemi iç ve dış ticaret hacmi, tarihî ve kültürel zenginliği her dönem için insanların ilgisini çekmiştir. Nitekim şehir 2010 yılında Avrupa'nın "Kültür Başkenti" olarak seçilmiştir. Şehrin uzun yıllar Roma, Bizans, Latin ve son olarak Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmış olması şüphesiz alınan bu kararda etkili olmuştur. Şehirde bugün aradan asırlar geçmesine rağmen çok sayıda farklı medeniyetlere ait dinî, tarihî ve kültürel mekânlar bulunmaktadır. Çoğunluğu Müslüman Türklerin yaşadığı şehirde farklı milletlere mensup Hristiyan ve Yahudi toplumlar birlik ve beraberlik içinde yaşamaktadır. İstanbul'un gerek bir kültür başkenti olması gerekse coğrafi konumu Avrupalı yazarların da sürekli ilgisini çekmiştir. Bunlar arasında Latin yazar Petrus Gyllus 1500'lü yıllarda ziyaret ettiği şehir için "diğer bütün kentler ölümlüdür. Ama bu şehir, sanırım insanlık var oldukça yaşayacaktır" demiştir. (Akt., Oyal, 2012, s. 17). İtalyan yazar Edmondo De Amicis, 1874 yılında kaleme aldığı *Constantinopoli* adlı eserinde şehirle ilgili olarak "Bütün dünya bu şehrin dünyanın en güzel yeri olduğu fikrindedir. Seyahat hatıralarını yazanlar buraya gelince şaşırıp kalırlar" ifadelerini kullanır (Amicis. 1993, s. 3). Fransız yazar Pierre Belon'un (2020) İstanbul'u ilk gördüğünde söylediği şu sözler de Batılı yazarların İstanbul algısını ortaya koyması açısından önemlidir: "Bir hükümdarın azametini göstermek için dünyanın hiçbir yerinde daha uygun bir yerde kurulmuş bir şehir yoktur" (Akt. Uğur, 2022, s. 41). Bir başka Fransız yazar Philippe du Fresne-Canaye (2017), 1573'te İstanbul'a geldiğinde şehri dünyanın en güzel yerlerinden biri olarak tarif eder. Yine aynı şekilde İngiliz şair ve romancı Julia Pardoe, 1835 yılında babasıyla birlikte geldiği İstanbul'da şehrin tarihî ve tabii dokusuna hayran olmuş aslında Yunanistan, Osmanlı ve Mısır olarak planladığı gezisinin dokuz ay gibi büyük bir bölümünü İstanbul'a ayırmıştır.

Bu yazarların dışında Richard Tillinghast, *İstanbul'un Tarihi, Kültürü ve Yaşamı*; Karoly Kos *İstanbul Şehir Tarihi ve Mimarisi*; Rupert Wilbrandt, *İstanbul Çeşitlemeleri 1-2*; Shirine Hamadeh, *Şehr-i Sefa 18.Yüzyılda İstanbul*; Robert Mantran, *İstanbul Tarihi*; Orgos Theotokas. Leonis. *Bir Dünyanın Merkezindeki Şehir: İstanbul 1914-1922*; J. J. F. Poujoulat ve J. F. Michaud, *İmparatorluklar Şehri İstanbul 1830*, Gerard De Nerval, *Voyage en Orient (Doğuya Seyahat)* adlı eserlerinde bu kadim şehri hem tarihî ve kültürel dokusuyla hem de modern mimari yapısıyla anlatırlar. İstanbul'un Batılı yazarlar tarafından bu derece önemsenmesi şehrin stratejik, tarihî ve kültürel değerini açıkça ortaya oymaktadır.

İstanbul, bir Türk şehri olması yönüyle doğal olarak Türk edebiyatında çok daha fazla yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğu'na 470 yıl başkentlik yapan şehir "*Türkçesinin akıcılığı*" (Yeniterzi, 2009, s. 317) yönüyle her zaman için şair ve yazarların ilham kaynağı olmuştur. Kadim şehir, Boğaziçi manzarasıyla ve sur içi mekânlarıyla Klasik Türk Edebiyatı'nın ana mekânı ve ilhan kaynağıdır. Afşin Kum'un ifadesiyle "İstanbul Dünya'dır bir bakıma. Hem coğrafi olarak Dünya'nın (en azından Eski Dünya'nın) ortasındadır, hem farklı yaşam tarzlarının bir arada bulunması açısından ortadadır, hem de zenginlik-yoksulluk ekseninde dünya ortalamasını temsil eder" (2019, s. 6). Bu sebeple dünyanın geleceğine bakmak için, küçük bir dünya olan İstanbul'u geleceğine bakman gerekir.

Türk edebiyatında özellikle Divan şairleri için İstanbul'un çok farklı önemi olmuştur. Başta Nef'i, Nedim ve Enderunlu Vasıf olmak üzere birçok Divan şairleri için İstanbul estetik hazzın kaynağıdır. Kadim şehir "bir yandan hilâfetin merkezi, bir yandan Devlet-i Aliyye'nin payitahtı, bir yandan da maddi bağlamda güzellikler, zenginlikler, haşmetli ve şatafatlı hayatlar ile müzeyyen bir şehirdi" (Andı, 2020, s. 146) Divan şairi Nedim, "Kaside Der Vaf-ı Der İstanbul"da: "Bu şehr-i sitanbul ki bi misl ü behâdır/Bir sengine yek pâre acem mülkü fedadır" der. Nedim'in dışında Ahmet Paşa, Ataî, Avnî, Zatî, Bâkî, Nihânî, Zihnî, Sirozlu Sâdi, Yahyâ Efendi, Koca Nişancı, Şeyhülislâm Yahyâ, Nâbî, Vecdî, Fasîhî, Nef'i, Şeyh Gâlib, Nahîfî, Esrâr Dede, Enderunlu Vâsif gibi birçok şair, İstanbul'u hayranlıkla anlatan kasideler kale

almışlardır (Faraşoğlu, 2023). Tanzimat Dönemi yazarları Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid ve Sami Paşazade Sezai eserlerinde İstanbul'un huzur verici tabiat manzaralarından kesitler sunarlar. Bu kuşak genelde İstanbul'u yaşadıkları yalı ve konaklarından görüp tasvir ederler. İstanbul'u farklı mekânlarıyla Türk romanının içine sokan kişi ise Ahmet Mithat Efendi'dir. "Ahmet Midhat'ın romanlarına İstanbul; Beykoz, Boğaziçi, Beyoğlu gibi çeşitli semtleriyle girer" (Kahraman, 2010, s. 150). Nabizade Nazım, Ahmet Rasim ve Hüseyin Rahmi Gürpınar da dönemin diğer yazarları gibi İstanbul'u farklı yönleriyle roman ve hikâyelerinde anlatırlar. İstanbul algısı Servet-i Fünun Edebiyatı döneminde devrin kaotik ortamından dolayı değişmiştir. Öncelikle Tefvik Fikret "Sis" şiirinde İstanbul'u kin ve nefret duygularıyla tasvir eder. "Fikret, gerek istibdat politikasının gerekse kişisel mizacının etkisiyle İstanbul'u tam anlamıyla bir distopya olarak algılamaktadır" (Sağlam, 2022, s. 107). İstanbul Türk edebiyatında ilk defa bu şiirle "menfur ve melun bir şehir olarak ele alınmıştır" (Kaplan, 1998, s. 110). Fikret, içine düştüğü kaotik ruh haliyle şiirinde İstanbul'u duygusuz viranelere, kötülük uykusuna yatmış, köhne ve karanlık bir matem yerine daha kötüsü kocadan arta kalan düşmüş bir kadına benzetir. "Sis" şiirinde İstanbul'u korkunç bir tablo şeklinde tasvir eden Fikret, "Tarih-i Kadim" şiirinde (1905) bu korkunç tabloya bütün insanlığı dâhil eder.

Olumsuz İstanbul algısı, işgal yıllarında derinleşerek devam eder. Refik Halit Karay'ın *İstanbul'un İç Yüzü* (1920), Halide Edip Adivar'ın *Ateşten Gömlek* (1923), Yakup Kadri Karaosmanođlu'nun *Sodom ve Gomore* (1928), Peyami Safa'nın *Fatih Harbiye* (1931), Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul* (1938) romanlarında İstanbul bir medeniyet terkibi özelliğini kaybetmiş kasvetli ve tekinsiz bir mekâna dönüşmüştür. Mehmet Akif Ersoy'un 1911-1933 yılları arasında kaleme aldığı şiirlerinde de İstanbul mekânsal ve sosyolojik yapısıyla bedbindir. İstanbul'a şehircilik planıyla bakan Millî Şair, "Bizim mahalle de İstanbul'un kenarı demek: Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!" (Ersoy, 1992, s. 17) der. Şair, "Beyoğlu'nun o mülevves muhit-i fâhişine Dalar gider, takılıp bir sefilenin peşine" (Ersoy, 1992, s. 234) dizeleriyle de İstanbul'un bozulan sosyal yaşantısına dikkat çeker. İstanbul'un yozlaşan değerlerini ve bozulan mimari yapısını dile getiren bir başka şair Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. Tanpınar'ın gözüyle İstanbul 1908 ile 1923 arasındaki on beş yılda o eski hüviyetinden tamamıyla çıktı. Meşrutiyet inkılâbı, üç büyük muharebe, birbiri üstüne bir yığın küçük, büyük yangın, malî buhranlar, imparatorluğun tasfiyesi, yüzyıldır eşliğinde başımızı kaşıyarak durduğumuz bir medeniyeti nihayet 1923'de olduğu gibi kabullenmemiz onun eski hüviyetini tamamıyla giderdi (2016, s. 122).

İstanbul'un ihtişamlı mazisini özellikle tabii güzelliklerini hatıra türü kitaplarında sıklıkla dile getiren Abdülhak Şinasi Hisar da maziyi bütün güzellikleriyle anarken İstanbul'un içine düştüğü durumdan mustarıptir. Hisar, *Boğaziçi Yalıları* kitabında "Boğaziçi hususiyetlerinin hepsi de birer birer akraba ve sevgililerimiz gibi ölmüşler ve kendilerinden ancak bize ancak birer aziz hatıra kalmıştır" (2010, s. 11) der. Yahya Kemal ise İstanbul'la ilgili gün geçtikçe derinleşen olumsuz algıyı değiştirme çabasındadır. Onun 1913 ve 1954 yılları arasında kaleme aldığı yazılarda en büyük İstanbul kolektif şuurun başkentidir. Nitekim bu yazılar Yahya Kemal Enstitüsü tarafından 1964 yılında *Aziz İstanbul* başlığı altında yayınlanmıştır. İstanbul, Yahya Kemal gibi millî duyarlılığa sahip bazı yazarlar tarafından olumlu algılanıp anlatılsa da 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal gerçekçi birçok yazar tarafından olumsuz algılanıp bir distopya şehri olarak anlatılmaya başlanmıştır. Nitekim T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İstanbul Valiliđi, İstanbul belediyesi, "Vizyon 2050 Ofisi, İstanbul Planlama Ajansı", ve "İstanbul Doğayı Koruma Platformu" gibi birçok resmî kurum ve kuruluşun İstanbul'un geleceği ile ilgili aldığı kararlar yazarların İstanbul kaygılarını desteklemektedir.

Bu çalışmada İstanbul'la ilgili gelecek kaygılarını ve öngörülerini hikâye edici metinlerle anlatan yazarların eserleri analiz edilmektedir. Araştırmada, yazarların İstanbul'la ilgili kaygılarını kurmaca dünyasına nasıl yansıtıkları incelenecektir. Araştırmada elde edilen verilerin İstanbul'la ilgili bir öngörü ve uyarı olabileceği düşünülmektedir. Hayalin bilimin önünde gittiği gerçeğinden hareketle kurmacalardaki distopyanın İstanbul'un geleceğini öngördüğü söylenebilir. Türk edebiyatında İstanbul

distopyasını anlatan sınırlı sayıda roman ve hikâye bulunmaktadır. Bu çalışmada Çetin Altan'ın *2027 Yılı'nın Anıları* (1985), Tahsin Yücel'in *Gökdelen* (2006), Barış Müstecaplıoğlu'nun *Osmanlı Cadısı* (2016), Sinem Ataklı, *Proje 241* (2018), Emre Saver'in *2048 Geleceğe Hazır mısınız?* (2018), Selim Erdoğan'ın *Kurbağa Adası: Bir İstanbul Distopyası* (2019) romanlarıyla Aslı Tohumcu ve Kutlukhan Kutlu'nun editörlüğünde hazırlanan *İstanbul 2099* (2019) hikâye kitabı incelenmektedir. İstanbul'un geleceğini hayal eden hikâye kitabında Aslı E. Perker'in "Günöbirlikçiler", Tayfur Pirselimioğlu'nun "İstanbul'un Düştüğü Gün", Barış Müstecaplıoğlu'nun "Yabancı", Deniz Tarsus'un "Galip'e Feza", Engin Türkgeldi'nin "Sûr", Afşin Kum'un "Ekmek Parası", Sabri Gürses'in "Bergamavi", Mehmet Açar'ın "Üçüncü Çocuk", Doğu Yücel'in "İstanbullu", Cem Akaş'ın "Uzun Siyah Tül", Gülayşe Koçak'ın "İstanbistan'ın İlegal Koroları", Alyat Öktem'in "Kanalistanbul'da Sıradan Bir Olay", Mert Uyanık'ın "Gündem Toplantısı", Elif Türkölmez'in "Nora'nın Yosunları", Mehmet Berk Yaltırık'ın "Bozkiresk" ve son olarak Hakan Bıçakçı'nın "Cesur Yeni İstanbul" adlı hikâyeleri bulunmaktadır. Hikâyelerin ortak özelliği olayların İstanbul'da ve 21. yüzyılda geçmesi ve distopik olmalarıdır.

2. Bulgular

2.1. Romanlarda İstanbul distopyası

İstanbul, artan nüfusu, bozulan mimari yapısı ve yozlaşan sosyal hayatıyla 20. ve 21. yüzyıl Türk romanlarında ana mekândır. Bu konuda ilk dikkat çeken roman örneği Çetin Altan'ın *2027 Yılı'nın Anıları* (1985) adlı romanıdır. Distopik romanda İstanbul kasvetli ve karanlık bir şehirdir. İstanbul'un kasvetli perişan hali romanın ikinci bölümünde yer almaktadır. Romanın bu ikinci bölümünde İstanbul'un sosyal ve çevresel sorunları bir distopya olarak geleceğe taşınmaktadır. Altan bir distopya örneği olan *2027 Yılı'nın Anıları*'nda İstanbul'un geleceğini tehlike altında görür. Roman 1985 tarihinde kaleme alınmıştır. Romanda çevre kirliliği, çarpık yapılanma, işsizlik problemleri ve kontrolsüz nüfus artışı İstanbul'un gittikçe derinleşen sorunudur. Romanın "Al İşte İstanbul" bölümünde İstanbul hayatı "kansanleşmiş bir sefalet keşmekeşi" içinde görülür (Altan, 2009, s. 65).

İstanbul'un sefalet içinde tasvir edildiği bir başka distopik roman örneği Tahsin Yücel'in *Gökdelen* (2006) adlı romanıdır. Romanda İstanbul'un 2073 yılında alacağı dramatik hal tasvir edilir. 21. yüzyıla gelindiğinde İstanbul'daki beş yüz katlı binaların sayısı artmış; yaşam alanları beton yığınlarına dönüşmüştür. Şehir içi ulaşım halk otobüsleri, dolmuş, taksi yerine mekiklerle sağlanmaktadır. Distopya ve ütopyanın iç içe olduğu romanda mekiklerin ve uçağın yaygınlaşmasıyla birlikte şehirlerarası karayolları ortadan kalkmıştır.

Barış Müstecaplıoğlu'nun 2016 yılında kaleme aldığı *Osmanlı Cadısı* romanında İstanbul distopyası sosyal ve yapısal sorunlar üzerine kurgulanmıştır. Romanda iki farklı zaman diliminde İstanbul'da yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Romanın ikinci bölümünde ana mekân İstanbul'dur. Geleceğin dünyasında İstanbul topraklarında Cumhuriyet adı verilen yeni bir ülke kurulmuştur. Ülke son üç dönemde totaliter bir lider tarafından yönetilmektedir. Rejim İstanbul'daki bütün basın ve yayın faaliyetlerini kontrolü altına almıştır. Romanda geçen ifadeyle: "Ülkede farklı yaşam biçimleri ile ilgili ne bir kitap ne de bir gazete yazısı yazılıyordu, tüm kanalları tek bir mega şirkete ait olan televizyonda ya da çok sıkı denetlenen internette herhangi bir kaynağa ulaşmak imkansızdı" (Müstecaplıoğlu, 2019, s. 60). İstanbul'da bütün yaşam alanları Şehir Cumhuriyeti Bilgilendirme Ekranıyla gözetlenmektedir. Ülkede geniş çaplı bir gözaltı uygulanmaktadır. Romanda İstanbul'un artan ulaşım problemlerine karşı helimobiller kullanılmaktadır. Ülkede asayiş AR43 adı verilen polis robotlar sağlamaktadır. Polis robotlar, ses alıcılarıyla ve üç boyutlu görüntüleriyle suçluları hemen tespit edip yakalayabilmektedirler. Olayların geçtiği zaman diliminde yapay zekâ teknolojisi sosyal hayatın her alanına girmiştir. Evlerde bulunan ileri teknoloji robotlar sayesinde aileler temel ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilmektedirler. Geleceğin karanlık dünyasında oksijen kaynağı olan ağaçlar sökülerek

yerlerine HARU adı verilen cihazlar yerleştirilmiştir (Müstecaplıoğlu, 2019, s. 260). İstanbul'da halk oksijen ihtiyacını bu cihazlardan karşılamaktadırlar.

Sinem Ataklı'nın *Proje 2417* adlı romanında olaylar 22 yüzyılda geçmektedir. İleri teknolojinin yaşandığı bu yüzyılda kara araçları yerine hava araçları kullanılmaktadır. Tıp teknolojisi o derece gelişmiştir ki İstanbul'da ölümsüzlük deneylerinin yapıldığı bir araştırma merkezi kurulmuştur. Bilim ve teknolojinin her alanda geliştiği 22. yüzyılda "Türkiye'nin başkenti Ankara'dan İstanbul'a taşınmış(tır). İzmir, Konya, Eskişehir, Antalya dışında tüm şehirler boşaltılarak haritadan silinmiştir" (Ataklı, 2019, s. 5). Gen teknolojisinin devasa ölçülerde ilerlediği gelecek zamanda tıp ve sağlıkla ilgili birçok sorun çözülmüştür. Fakat İstanbul'un sosyal, ekonomik ve çevre sorunları şimdikinden çok daha artmıştır.

Emre Saver'in 2018 yılında yayınladığı *2048 Geleceğe Hazır mısın?* romanında İstanbul kalabalık nüfusuyla dikkat çeker. 2048 yılında Türkiye'nin nüfusu yaklaşık yüz milyondur. Bu nüfusun otuz milyonu İstanbul'da yaşamaktadır. Nüfus kalabalığından dolayı halk farklı şehirlere gönderilmektedir. Şehirde nüfus sorununun dışında ekolojik denge sorunu da yaşanmaktadır. İklim değişikliğinden dolayı ülkede ani seller, aşırı sıcaklıklar artışları ve sağlık sorunları yaşanmaktadır.

İstanbul'un karanlık geleceğinin anlatıldığı bir başka roman Selim Erdoğan'ın *Kurbağa Adası: Bir İstanbul Distopyası* (2019) adlı romanıdır. Romanda büyük deprem sonrası İstanbul'da yaşanan trajik olayları anlatılır. Beklenen felaket gerçekleşikten sonra şehirde dayanılmayacak derecede sıcaklıklar artmış ve şehir âdeta bir harabeye dönmüştür. Ekolojik dengenin bozulduğu şehirde kum fırtınası ve zehirli hava hayatı yaşanılmaz hale getirmiştir. "Şehrin Avrupa yakası milyonlarca insanın yaşadığı bir ada haline gelmiştir. Küresel ısınmadan dolayı rüzgâr şiddetli esmektedir. En büyük felaket sık sık yaşanan sellerden kaynaklanmaktadır. Seller şehrin altını oyarak yaşam alanlarını risk altına sokmaktadır" (Sağlam, 2022, s. 117). Bozulan mimari yapı ve iç içe geçmiş çarpık binalarla şehir âdeta açık cezaevine dönmüştür. Çöp yığınları şehri yaşanmaz hale getirmiştir. Deprem sonrası sadece Üçüncü Köprü ayakta kalmıştır. Can güvenliğinin olmadığı şehirde Marmaray Tüneli bir terör saldırısıyla yok edilmiştir.

Yeni kuşak yazarlar arasında bulunan Erencan Algün'ün *2359 Âdem ile Havva'nın Aşkı* romanında olaylar büyük deprem sonrası İstanbul'un yerine kurulan Underwater eyaletinde geçer. İstanbul'da 2027 yılında 7.3 büyüklüğünde bir deprem olmuş; şehir 6 saniye içinde tarih sahnesinden silinmiştir. Deprem sonrası dev tsunami dalgaları şehrin büyük bir kısmını kaplamış binlerce insanın ölümüne sebep olmuştur. Romanda geçen ifadeyle "1 dakika 8 saniye boyunca süren şiddetli deprem, yurttan Edirne'den Ankara'ya kadar her yerde hissedilirken Balkanlar'da Yunanistan ile Bulgaristan'ı da etkile(mişti)" (Algün, 2012, s. 15). Deprem sonrası İstanbul'da yaşanan felaket ve tsunami dalgaları ulusal yayın kuruluşlarında naklen gösterilmiştir. Dev dalgalar şehirde tek bir canlı kalmayacak şekilde büyük bir felakete sebep olmuştur. Roman deprem sonrası İstanbul'da ikinci bir hayatı başlatan kahramanlar üzerine kurgulanmıştır. Depremi araştıran bilim insanları 2027 yılında İstanbul'da yaşanan bu felaketi "ortanca kıyamet" olarak adlandırmıştır. Romanda 14 Eylül 1509 yılında yaşanan İstanbul depremi "küçük kıyamet" 2359 yılında olması beklenen deprem ise "büyük kıyamet" olarak adlandırmıştır. 2027 yılında yaşanan ortanca kıyamet "İstanbul'u ikiye bölecek ve haritadan silecek kadar etkili olmuştu" (Algün, 2027, s. 108). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devleti 2033 yılında büyük bir felaketle haritadan silinmiştir. Anadolu'ya kilometrelerce büyüklükte büyük bir gök taşı düşmüş; ülke bu doğal afetten sonra gelen depremler ve zararlı kimyasallar sonucunda yerle bir olmuştur. Romanda sadece Anadolu coğrafyasında değil dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan trajik olaylar da anlatılır. Deprem sonrası on yıl boyunca Karadeniz'de balık yetişmemiş; Suriye ve İran'da yaşanan iç savaşlardan sonra iki ülke de tarih sahnesinden silinmiştir. Ortanca ve küçük kıyametler dünyada büyük felaketlere sebep olmuştur. Bilim insanları şimdi de Underwater olarak adlandırılan İstanbul'da büyük bir kıyametin kopacağını beklemektedir. Nitekim roman İstanbul'da yaşanma ihtimali çok yüksek olan büyük kıyamet üzerine kurgulanmıştır.

2.2. Hikâyelerde İstanbul distopyası

Türk edebiyatında İstanbul'un karanlık geleceğini anlatan distopik hikâyeler Kutluhan Kutlu ve Aslıhan Tohumcu tarafından 2009 *İstanbul* adlı kitapta derlenmiştir. Dereme kitabında Aslı E. Perker, Tayfun Pirselimoglu, Barış Müstecaplıoğlu, Deniz Tarsus, Engin Türkgeldi, Afşin Kum, Sabri Gürses, Mehmet Açar, Doğu Yücel, Cem Akaş, Gülayşe Koçak, Altay Öktem, Murat Uyrukulak, Elif Türkölmez, M. Berk Yaltırık, Hakan Bıçakçı'ya ait birer distopik hikâye örneği bulunmaktadır. Kitapta yer alan hikâyelerin mekânı İstanbul, vaka zamanı ise 22. yüzyıldır. Hikâyelerde İstanbul'u gelecek yüzyılda bekleyen tehlikeler anlatılmaktadır. Yapılan literatür taramasında kitabın genelini kapsayan bir akademik çalışma tespit edilmemiştir. Kitapta yer alan "Günübirlikçiler" hikâyesi hakkında daha önce Betül Bayraktar'a ait bir çalışma bulunmaktadır. Çalışmada "Günübirlikçiler" hikâyesinin eko-eleştiri kuramına göre eleştirisi yapılmıştır (Bayraktar, 2021). *İstanbul 2099* hikâye kitabı hakkında bir başka inceleme *Distopik Romanlarda Kaygı* kitabında yer almaktadır (Sağlam, 2022, s. 106-119). Kitapta *İstanbul 2099*'un içeriği hakkında kısa bir değerlendirme yapılmış; kitapta yer alan hikâyeler distopya açısından kısaca değerlendirilmiştir. Bu çalışmada *İstanbul 2099* kitabına özel bir bölüm ayrılmış; kitapta yer alan hikâyelerin distopik unsurları detaylandırılmıştır.

Aslı E. Perker'in "Günübirlikçiler" hikâyesinde dünyadan kaçmak zorunda kalan bir kadının başka bir gezegende doğurduğu Zeyn adındaki kızının 2099 yılında İstanbul'a arkadaşlarıyla yaptığı seyahat anlatılır. Hikâye, adını İstanbul'a günübirlik yapılan seyahatten alır. Hikâyede olaylar Zeyn'in bakış açısıyla aktarılır. Geziyi organize eden turizm firması dünyaya yolculuğa çıkmadan önce sorumluluk almamak için yolculara bir belge imzalatmıştır. Çünkü dünyada artık hiçbir şey eskisi gibi değildir; çevre kirliliğinin, açlık ve kıtlığın olduğu dünyada yaşamak oldukça zorlaşmıştır. Gezi ekibinin ilk durakları bir dünya kenti olan İstanbul olmuştur. İstanbul, yaşanan çağda ağaçsız, kurak bir çöle dönmüştür. Betonlaşan şehir dev tüneller ve çöp yığınları arasında kalmıştır. İnsanlar açlık ve susuzluktan kırılmış; dışardan gelen yardımlara muhtaç hale gelmiştir. Şehrin bu trajik hale gelmesinin en önemli sebebi Gezi Parkı Projesi olmuştur. Projenin gerçekleştirilmesi için şehirde çok sayıda ağaçlar sökülmiş yerlerine beton binalar dikilmemiştir. Tabii bu projenin gerçekleştirilmesi aşamasında bir kısım halk eylemler düzenlemiş, projeyi engellemeye çalışmıştır. Gezi Parkı olaylarının yaşandığı dönemde on üç yaşında olan Su Hanım torununa o günleri anlatırken şöyle der: "Annemle babam benim gitmeme izin vermediler ama kendileri her akşam oradaydı. Biz Alaz ile evde oturuyorduk. Her şey ağaç meselesiyle başladı. Hep başka yerlere çekmeye çalıştılar ama gerçekten de ağaç meselesiydi" (Perker, 2019, s. 25). Bütün direnmelere rağmen proje gerçekleştirilmiş; projenin gerçekleştirildiği taksim alanında bütün ağaçlar sökülüştür. Yazar, İstanbul'un karanlık geleceğini 2013 yılında yaşanan Gezi Parkı eylemleriyle ilişkilendirerek siyasi eleştirilerde bulunmuştur. Eylem iş makinelerinin Gezi Parkı'na girdiği bilgisiyle başlamış on bir kişinin ölümüne binlerce kişinin yaralanmasına sebep olmuştur. Hikâyede geçen Gezi Parkı olayları 2013 yılında Taksim Yayalaştırma Projesi'ne karşı İstanbul'da yaşanmıştır. İstanbul'da can ve mal kaybına sebep olan bu olayların temel çıkış noktası "Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilerek buraya Topçu Kışlası görünümünde Alışveriş Merkezi yapılmak istenmesidir" (Dursunoğlu vd., 2021, s. 697). Gezi Parkı eylemleri, başlangıçta İstanbul'un yaşam kalitesini ve tabiat güzelliklerini koruma amacıyla başlamış fakat sonrasında hükümet karşıtı örgütlerin olaylara müdahil olmasıyla amacının dışına çıkmıştır. Eylem alanlarında iş yerlerine verilen maddi zarar ve polise karşı yapılan kimi saldırılar bu tespiti doğrulamaktadır. "Günübirlikçiler" hikâyesinde Gezi Parkı olayları İstanbul'un ekolojik dengesiyle ilişkilendirilerek sunulur. Hikâyede İstanbul'da çok yakın bir gelecekte sıcaklığa bağlı olarak ortaya çıkacak iklim değişikliğine dikkat çekilir (Bayraktar, 2021). İklim değişikliğinin dünya genelinde sosyal, ekonomik ve sağlık alanlarında çok önemli sonuçları vardır. Sıcaklık artışları, çölleşme, kuraklık, su kaynaklarının tükenmesi ve ekosistemin bozulması bütünüyle iklim değişiminden kaynaklanır (Demir, 2009, s. 37). Sonuçlar göz önüne alındığında gelecek yakın bir tarihte Türkiye'nin, farklı iklim kuşakları ile küresel iklim değişikliğinden en çok etkilenen ülkelerden biri olacağı düşünülmektedir (Öztürk, 2002). Zeyn'in bakış açısıyla anlatılan olaylarda "dünyada hava çok sıcak. İstanbul'da gün içerisinde

sıcaklığın 65 dereceye çıktığı biliniyor” (Perker, 2019, s. 15). “İnsanlar aşırı sıcaklıktan dışarıda en fazla on beş dakika kalabilmektedir” (Perker, 2019, s. 24) gibi ifadeler geçer. İstanbul’u yakın bir gelecekte bekleyen bir başka tehlike su kıtlığıdır. Hikâyede İstanbul’daki su sıkıntısı Prof. Dr. Su Hanım’ın henüz dünyayı terk etmeden önce şahit olduğu olayları Zeyn’e anlatmasıyla ortaya konur. İstanbul’daki iklim değişikliği ve ekolojik dengenin bozulması en fazla denizlere ve göllere zarar vermiştir. Şehrin dört bir yanını kuşatan Marmara Denizi ve çevresindeki kaynaklar kurumuştur. Deniz mavisinin yok olduğu şehirde gökyüzünün rengi sarıya bürünmüştür. Burada doğan çocuklar gökyüzünün ve denizin maviliğini hiç görememiştir. İstanbul’daki iklim değişikliğiyle birlikte ağaç ve meyve türleri de azalmıştır. İstanbul’daki iklim değişikliği farklı bitki türlerini yok etmekle birlikte farklı hastalıkların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sebeple şehre gelen turistler zehirlenmeye karşı uyarılmaktadır.

Tayfun Pirselimoglu’nun “İstanbul Düştüğü Gün” hikâyesinde her geçen gün daha da kötüye giden sosyal hayatın eleştirisi vardır. Olayların geçtiği İstanbul işgal altındadır ve çok uzun bir süreden beri totaliter bir Başkan tarafından yönetilmektedir. Başkan ülkeyi işgal eden düşmanların konsolosluklarını kapatıp bunların yerine Fransız Sarayını inşa etmiştir. Halkın saraya girmesi ve başkana ulaşması neredeyse imkânsızdır. Totaliter liderin “makamı binanın en üst katındaki kral dairesindeydi ve oraya ulaşmak için iki ayrı asansöre binmek ve dört ayrı kontrol noktasından geçmek gerek(mekteydi)” (Pirselimoglu, 2019, s. 46). Başkan insanları baskı ve korkuyla yönetmektedir. Ülkede günün belli saatlerinde sokağa çıkma yasağı vardır. Hikâyenin ana kahramanı olan aylak genç herhangi bir işte çalışarak hiçbir yere varılamayacağına, bir fırsat yakalamadıkça rahat ve huzurlu bir hayat yaşamayacağına inanmaktadır. Göçmenleri soyarak geçimini sağlayan genç, kendince doğru ve meşru bir iş yapmaktadır. Hikâyede artan göçmen sorununa ve yerli- yabancı çatışmasına bu basit olayla dikkat çekilir. Göçmen sorunu geleceğin İstanbul’unda temel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyede dikkatlere sunulan ikinci önemli husus geleceğin dünyasında sayıları hızla artan işsiz gençlerdir. Gençler arasında işsizlik sorunu arttıkça ilgisizlik ve ümitsizlik de artmıştır. Gençlerin gelecek kaygıları ve ümitsizliği doğal olarak sosyal hayatta büyük bir sorun haline gelmiştir. Hikâyenin ana kahramanı genç, bir ara Zeytinburnu’nda kurulan nükleer santralinde daha sonra da Boğaziçi Denizaltı İşletmesinde iş bularak çalışır; fakat ilgisizliğinden ve sorumsuzluğundan dolayı işten çıkarılır. Yazar İstanbul’un içine düştüğü dramatik tabloyu aylak gencin çevresinde yaşanan olaylarla anlatır. Aylak genç bir süre sonra Beyoğlu İlçe Başkanı C.’nin sayesinde Saraya berber olarak girer. Tek yapacağı iş, ihtiyaç halinde ülke başkanını tıraş etmektir. 2099 yılına gelindiğinde sosyal hayatta adam kayırmacılığı ve torpil de sıradanlaşmıştır. Saraya yakın olan insanlar İstanbul’da kolaylıkla iş bulabilmekte ve daha rahat hayat standartlarında yaşayabilmektedirler. Ülkenin totaliter liderine yakın partililer de ayrıcalıklı kesimdir. Partililer kendi çevrelerini kollamakta onlara sarayda iş imkânı sağlamaktadırlar. Çıkarlarını saraya yakın olmakta göre halk da ona göre davranmakta; parti yöneticilerine yaranmaktadırlar. Totaliter lider bir isyana sebep olmamak için ülkede biyoiktidar uygular. Ülke yönetiminde piramit modeli uygular. Piramidin başında başkan bir altında il ve ilçe başkanları sonrasında saraya yakınlığına göre halk bulunmaktadır. Halk hem çıkar ilişkisinden hem de korkudan dolayı rejime karşı gelmemekte kendisini rejim yanlısı olarak göstermektedir. Ülkenin yönetildiği saraya giriş çıkışlar göz tarama cihazıyla kontrol edilmektedir. Olağanüstü önlemlerin alındığı Saray’da Başkan’a ulaşmak için en az altı kontrol noktasından geçmek gerekmektedir. Ülke demokrasi altında aslında büyük bir gözaltı sistemiyle yönetilmektedir.

Barış Müstecaplıoğlu’nun “Yabancı” adlı hikâyesinde teknolojinin yıkıcı etkisi, uzaylılar ve insanlar arasında yaşanan sıra dışı maceralar anlatılır. İleri teknolojiye sahip olan uzaylılar sahip oldukları güçle İstanbul’u abluka altına almışlardır. Hikâyenin ana kahramanı Recep koruması altına aldığı Ali’yle birlikte Beşiktaş’ta tüm İstanbullular gibi uzaylılara karşı hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Hikâyede İstanbul’u ileri teknolojiye sahip uzaylılar istila etmiştir. Tarihî kız kulesi bir uzay gemisi tarafından yerinden sökülerek havada bir gözetleme kulesi gibi asılı tutulmuştur. Uzaylıların sahip olduğu bu güç ve kuvvet tüm insanlığı tehdit etmektedir. İnsanların ise uzaylıların sahip olduğu bu güce

karşılık verecek hiçbir imkânı yoktur. Nitekim savaş esnasında bir uzay gemisi Ertuğrul Fırkateynini yerle bir eder. Gemide bulunan askerlerin kolları, bacakları, ayakları, kanlı et parçaları halinde dört bir yana savrulur. Bu arada İstanbul Boğazı savaş sonucunda yok olur. Her zaman için kendi cinsine ve kendi dışındaki canlılara zarar veren insanlar bu sefer çok farklı bir canlı türünün tehdidi altındadır. Zaman âdeta etme bulma dünyası olmuştur. Bir zamanlar kendi çıkarları uğruna bitki ve hayvanlara zarar veren insanlar şimdi kendilerinden çok daha güçlü bir canlı türünün tehdidi altına girmiştir.

Hikâyede insanlığının kendilerine yeni yaşam almaları için bitki ve hayvan türlerine nasıl zarar verdiklerine dair açık eleştiriler vardır. Özellikle nüfusu her geçen gün artan İstanbul'daki yeni yaşam alanları bunun en tipik örneğidir. Yazar kurmacasında İstanbul'un ekolojik dengesini bozan insanları sembolik bir anlam taşıyan uzaylılarla cezalandırır. Bu konudaki uyarılarını ve kaygılarını fantastik öğelerle dile getirir. Hikâyede olayların geçtiği yüzyılda robotlar hayatın her alanına girmiştir. Nitekim ana kahraman Recep Dağıstanlı trafik kazasında oğlunu yitirdikten sonra vaktinin büyük bir bölümünü yemek ve temizlik işlerinde kullandığı emektar robotu ASR43 ile geçirmektedir. Olayların yaşandığı dönemde İstanbul'da iki yüz katlı devasa kuleler, kodamanlar ait şehir içi helikopterler ve helimobilleri bulunmaktadır.

Deniz Tarsus'un "Galip ve Feza" hikâyesinde İstanbul göçmen nüfusuyla adeta yaşanmaz bir şehir haline gelmiştir. Şehirde ölçüsüzce artan nüfusu barındırmak için Blok Apartmanları Şehir Sistem'i kurulmuştur. Labirente dönen şehirde yaşam şartları oldukça zordur. Şehirde sokaklar o kadar dardır ki iki kişi yan yana gelmekte zorlanmakta; yürürken birbirine çarpmamaya özen göstermektedir. Hikâyede İstanbul, devasa bloklardan oluşan bir hapishaneye dönmüştür. Çarpık yapılanma insanların yaşam alanlarına ve ulaşımına zarar verdiği gibi sağlıklarına da zarar vermiştir. Güneşi görmeyen kapalı alanlarda yaşayan insanların yüzleri pıhtılaşmış kan rengine bürünmüştür. Şehirde göç ve çarpık yapılanma dışında farklı önemli bir sorun daha vardır ki o da ormansızlaşma ve ağaç sorunudur. Hikâyenin ana kahramanları Galip ve Esrar yerin iki kat altında bir keresteci dükkânına gittiklerinde orada boylu boyuna yerde duran keresteleri görürler. Galip, gördüğü bu manzara karşısında "Acaba nasıllar Esrar, yaşayan ağaç görebilsek keşke" (Tarsus. 2019, s. 76) der. Galip'in kurduğu bu cümleden şehirde ağaçların çok nadir görüldüğü anlaşılmaktadır. Ekolojik dengenin bozulduğu şehri dev fareler istila etmiş, şehir zehirli havasıyla yaşanmayacak hale gelmiştir.

Engin Türkgeldi, "Sur" hikâyesinin ana konusu beklenen büyük İstanbul depremidir. İstanbul'da 2099 yılında beklenen deprem yaşanmış şehrin coğrafi yapısı Surların dışında değişmiştir. Yaşanılan felaketten sonra deniz kurumuş; çıkan salgından sonra çok sayıda insan ölmüştür. Hikâyede İstanbul'un yaşadığı ekolojik sorunlar başkahraman ve Nana'nın Sur içi yaptığı gezisi sırasında ortaya çıkar. Pazarda mal takası yapmak için müşteri arayan Kahramanlar İstanbul'un birçok semtinde yaşanan felaketlere şahit olurlar. Karagümrük, Haliç ve Sirkeci Garı'na gelen kahramanlar sokakların güvensiz ve şiddet ortamından ürkerler. Hikâyede İstanbul'un ürkütücü yönü Nana ve yol arkadaşının bakış açısıyla anlatılır. Nana ve arkadaşı Karagümrük Stadı'nın yanındaki hurda bir arabadan birkaç eşya alırlar. Eşyaları alıp Fatih'e doğru yürürlerken yolda yakılan lastikleri görürler. Bu arada Fatih semtinde yürümenin tehlikeli olduğunu düşünüp Sarayburnu'na Haliç güzergâhından gitmeye karar verirler. Çünkü şehirde can ve mal güvenliği yoktur. Haliç surları en çok hasar gören yerlerden biri olmuştur. Surlar salgından sonra aceleyle tamir edilmiştir. Oradan salgın döneminde işgal edilip kışlaya çevrilen Cibali Tütün Fabrikasının önünden geçerler. Burası da pek tekin değildir. Sonrasında Sirkeci Garı'na gelirler. Burada da Ayasofya'nın, Aksaray fanatikleri tarafından yakıldığına şahit olurlar. Yerebatan Sarnıcı'nı, Hipodrom'u geçerler. Oradan Sarayburnu'na doğru ilerler. Yarımada'nın en doğu ucuna ulaşırlar. Esen lodos. yosun ve tuz kokusu getirir. Nana bunun deniz kokusu olduğunu söyler. Hikâyede yapılan tasvirlerden ve kahramanlar arasındaki diyaloglardan deprem sonrasında İstanbul'da ekolojik dengesinin tamamıyla bozulduğu anlaşılmaktadır.

Afşin Kum'un "Ekmek Parası" hikâyesinde distopya daha çok sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda görülür. Olayların yaşandığı dönemde yayınevlerinde bulunan özel tasarlanmış bilgisayarlarda beş dakika içinde bir roman yazılabilmektedir (Kum, 2019, s. 110). Yeni devlet sisteminde insanlar top sektirme ve sudoku gibi oyunlarla meşgul edilmektedir. Örneğin Adnan'ın annesi çocuğunu sudoku oyunundan kazandığı parayla büyütüştür. Oyunlarla meşgul olan halk sosyal sorunlara karşı duyarsızdır. Hikâyede İstanbul'da gelecek yüzyılda artan nüfus artışına bağlı olarak yaşanan işsizlik sorununa ironik bir üslupla gönderme yapılmıştır. Gelecek yüzyılda robot teknolojisinin, otomasyon ve yapay zekâ sistemlerinin hızla gelişmesine bağlı olarak işgücü piyasasında önemli değişikliklerin olacağı düşünülmektedir. Kurmacalar dışında gerçek kaynaklarda da teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı meslek gruplarının ortadan kalkacağı; işsizlik sorununun artacağı öngörülmektedir.

Sabri Gürses'in "Bergamavi" hikâyesinde olaylar İstanbul'un tekrar eski adıyla anıldığı Konstantinopolis'te geçer. Yüzyıllar sonrasının hayal edildiği hikâyede İstanbul İngilizler tarafından işgal edilmiş olup sözde Cumhuriyet adı altında totaliter bir rejim tarafından yönetilmektedir. Yeni totaliter rejim İstanbul halkının bütün maddi ve manevi değerlerini yok etmiştir. Şehirde yıkılmadık tek bir cami bırakılmamış; halkın konuşma dili bütünüyle değiştirilmiştir. Mahallelerde yıkılan camiler yerine içinde kütüphanelerin de bulunduğu sosyal tesisler kurulmuştur. Rejim, halkı bu tesislerde toplayıp kendi çıkarlarına göre dönüştürmektedir. İstanbul'da sadece Müslümanların değil Hristiyanların da kutsal mekânları yerle bir edinmiştir. Özerk Konstantinopolis Cumhuriyeti'nde İslam'a ve Türklüğe ait tüm değerler sosyal hafızadan silinmiştir. Rejim bunu yaparken despotizmden çok biyoiktidar kullanmıştır. Özellikle Müslüman toplumlar için en büyük kutsal değer olarak kabul edilen Kuran-ı Kerim halkın tepkisine neden olmamak için *The Qoran* adıyla değiştirilmiştir. Yaşanılan yüzyılda Özerk Konstantinopolis Cumhuriyeti'nin kutsal kitabı *The Qoran* olmuştur. Eski kültüre dair sadece Martin'in elinde "İstanbul'da Dini Mekânlar" adında bir kitap bulunmaktadır. "Bergamavi" ve arkadaşları çok gizli ve tehlikeli bir araştırmanın sonunda yıllar önce işgal güçlerinin bombardımanında denizin dibine batmış olan Ortaköy Camisini bulurlar. Günümüzde "Büyük Mecidiye Camisi" adıyla anılan bu cami "giriş kapısı üzerinde yer alan Zîver Paşa'nın yazdığı kitâbeye göre 1270'te (1854) Sultan Abdülmecid tarafından inşa ettirilmiştir" (Gündüz, 2007, s. 408). Denizin dibinde bulunan cami "Bergamavi" ve arkadaşları tarafından gizlice onarılır. Basınç sistemiyle cami içindeki su dışarıya tahliye edilir ve caminin bir bölümü ibadete açılır. Olayların yaşandığı dönemde ulaşım ve gen teknolojisinin ileri düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Şehir içi ulaşımında tramvaylar hava yastıklı olup şeffaf fiberglass tünellerden geçmektedir. "Bergamavi"nin kardeşi Hatice gen teknolojinin kullanarak laboratuvar şartlarında yunusinsan üretmeyi hedeflemektedir. Deniz dibindeki caminin varlığından haberi olduktan sonra yunusinsan projesine olan ilgisi artar. Eğer projesi gerçekleşirse yunusinsanlar denizin dibindeki camide rahatlıkla ibadet edebilecekler. Fakat olaylar Hatice'nin arzu ettiği gibi gelişmez. Hatice, deniz dibindeki camiyi gizlice ziyaret ederken orada namaz kılan Rüstem'i görür. Bir kadının camiye girmesine tahammül edemeyen Rüstem, Hatice'ye birkaç tokat atar. Hatice tokadın etkisiyle yere düşüp ölür. İstanbul'un mimari yapısı ve yaşam tarzıyla özdeşleşen camilerin yok edilmesi "Bergamavi"yi olduğu kadar Hatice'yi de üzmüştür. Hikâye temelde yok olan dini ve kültürel değerler üzerine kurulanmıştır.

Mehmet Açar'ın "Üçüncü Çocuk" hikâyesinde distopik ve ütöpik kurgu iç içedir. 21 yüzyılda İstanbul halkı içinde bütün sosyal tesislerin bulunduğu 150 katlı akıllı evlerde yaşamaktadır. Akıllı evlerde hastanelerin, alışveriş merkezlerinin ve okulların bulunduğu katlar bulunmaktadır. Göçmen nüfusuyla kalabalıklaşan şehirde insanlar ancak bu şekilde yaşayabilmektedir. Yönetimin izni olmadan hiçbir ailenin farklı bir kata geçme hakkı yoktur. Akıllı binalarda yaşayan insanlar AYBİSİ adı verilen bir implant beyin bilgisayarına bağlıdır. AYBİSİ'ler kişilerin günlük sağlık kontrollerini yapar gerekirse onları hastaneye sevk eder, gün içinde yapmaları gereken bütün işleri onlar için planlar. Totaliter yönetim AYBİSİ sayesinde insanları kontrol altına almakta onları istediği yönde manipüle etmektedir. Olayların yaşandığı dönemde etkili bir biyoiktidar süreci yaşanmaktadır. AYBİSİ sayesinde beyinleri

kontrol altına alınan insanlar sözde demokratik bir rejimle yönetilmektedir. Ülkede İnternet Halk Meclisi'ne danışılmadan hiçbir karar alınmaktadır. Halk Meclisi ülkede referandumu temsil eden bir kurum olmuştur. Kuruma göçmenlerin ikiden fazla çocuk sahibi olup olamayacakları sorulur. Yapılan referandum yüzyıl itibariyle göçmen sorunun İstanbul'da derinleşerek arttığını göstermektedir.

2099 *İstanbul* kitabının dokuzuncu hikâyesi olan "İstanbulu" hikâyesinde olaylar 2091 yılında geçmektedir. Yüzyıl itibariyle dünya İran ve Rusya öncülüğünde kurulan Doğu Paktı ile Afrika ülkelerinin desteğini alarak Batı Cephesi'ni kuran İngiltere'nin tehdidi altına girmiştir. Türk hükûmeti Doğu Paktı'na yakın olmakla birlikte hem halkın tam desteğini alamadığından hem de Batı ülkelerine sınır komşusu olduğundan dolayı tavrını açıkça ortaya koyamamaktadır. Savaş korkusu yaşayan İstanbulluların büyük bir kısmı şehri terk etmek zorunda kalmıştır. İstanbul'un sakinliğini fırsat bilen Karslı anlatıcı kişi dört yaşındayken annesinin verdiği Masallar kitabından tanıdığı İstanbul'u görmek için şehre gelir. Savaş henüz İstanbul'a sıçramamıştır. Fakat dünya genelinde yaşanan ekonomik problemler İstanbul'u derinden etkilemiştir. Olayların yaşandığı 2091 yılında okur aygıtlar sayesinde insanlar artık her türlü bilgiye dijital ortamda ulaşmaktadırlar. Dönem itibariyle "sayfaya dokunma hissinden üç boyut algısına" (Yücel, 2019, s. 172) fonon müzik dinleten türlerine kadar çok farklı okur-aygıt türleri üretilmiştir. Anlatıcı kişinin İstanbul'la ilgili en çok sevdiği şey vapurlar olmuştur. Yasalar deniz ulaşımında vapurların kullanılmasını bir nostalji olarak zorunlu kılmıştır. Ulaşım sektöründe çalışan kaptanlardan hizmetlilere kadar bütün görevliler mekaniktir. Dronelar ulaşımın dışında özel haberleşme ve iletişim aracı olarak da kullanılmaktadır. Anlatıcının sahip olduğu bir drone sürekli havada asılı durarak ona dünya genelinde yaşanan her türlü olay hakkında bilgi verebilmektedir. Droneların bir başka özelliği de sahiplerinin içinden geçirdiği duygu ve düşünceleri tanıyacak şekilde programlanmış olmalarıdır. Yüzyıl itibariyle teknolojinin geldiği nokta bir ütopya olsa da sosyal ve siyasal yaşantı yönüyle İstanbul'da büyük bir kriz yaşanmaktadır. Doğu ve Batı cephesinde yer alan ülkeler uyarı füzelerini ya Karadeniz veya Marmara denizi sahillerine göndermektedirler. Kızırganak bu çatışma ortamından da en çok İstanbul etkilenmektedir (Yücel, 2019, s. 179). Gelişen noktada Doğu-Batı savaşını önlemek için 1974 Türk-Rum savaşında olduğu gibi bir tampon bölgesinin seçilmesine karar verilir. Bu bölge de ne yazık ki İstanbul olur. İstanbul Kıbrıs'taki Maraş bölgesi gibi yerleşim alanı olmaktan çıkarılır. Şehir bir senede boşaltılır ve yapay zekâyâ teslim edilir (Yücel, 2019, s. 172). Anlatıcı kişi bir İstanbul hayranı olarak şehirde gizlice yaşamaya devam ederek İstanbul hatıralarını yazmaya devam edecektir.

Gülayşe Koçak'ın "İstanbulistan'ın İllegal Koroları" hikâyesinde İstanbulistan, İstanbul sınırları içinde kurulan yeni bir ülkenin adıdır. Türkiye'den ayrılan bu ülkenin başkenti İstanbul'un en gözde meydanlarından biri olan Taksim'dir. İstanbul'da yüz yıl öncesinde beklenen deprem gerçekleşmiş; ülkenin sağlı sollu caddelerine günün anısına panolar asılmıştır. Yüz yıl öncesinde yaşanan büyük depremin izleri halen şehirde görülmektedir. Deprem sonrasında İstanbul Türkiye'den ayrılmış ve totaliter rejimle yönetilen bir ülke haline gelmiştir. Totaliter bir rejimle yönetilen İstanbulistan'da şarkı söylemek, müzik dinlemek Beethoven'ın "Dokuzuncu Senfonisi" ve "Müzimata" dışında yasaklanmıştır. İstanbulistan'da sistematik bir biyoiktidar uygulanmaktadır. Ülkenin kültür politikasında sınırlı sayıda sözcüğün kullanılmasına izin verilmektedir. Amaç insanların az kelime kullanarak az şey düşünmelerini sağlamaktır. Ülkede uygulanan biyoiktidarla halkın zihinsel yaşamı kontrol altına alınmıştır. Biyoiktidar, Fransız düşünür Michel Foucault tarafından geliştirilen bir kavramdır ve iktidarın yaşam üzerindeki etkisini tanımlar. Biyoiktidar, modern toplumda iktidarın, bireylerin bedenleri, sağlıkları, davranışları ve toplumsal ilişkileri gibi biyolojik ve sosyal faktörler üzerindeki kontrolüdür. Foucault'ya göre biyoiktidar (2007), modern devletin ve kapitalizmin işleyişinin temel bir unsuru haline gelmiştir. Otorite, bireylerin biyolojik varlıklarını yönetme ve kontrol etme şeklinde kendini gösterir. Kişilerin bedenlerinin ve yaşamlarının siyaset ve otorite tarafından biçimlendirilmesi üzerine odaklanır. Foucault, bireyi iktidarın bir parçası olarak tanımlar. Ona göre "hepimizin bedeninde iktidar vardır" (2002, s. 43-44). Modern İktidarlar halk üzerinde baskı kurmadan iktidar aygıtlarını kullanarak halkı

manipüle ederler ki bu da biyoiktidarın tipik özelliğidir. İstanbistan'da sosyal hayat büyük bir gözaltına dönmüştür. İnsanlar sürekli izlendiklerinin farkında oldukları için birbirleriyle göz teması kurmaktan çekinmekte ve konuşurken rejim aleyhine herhangi bir söz sarf etmemeye dikkat etmektedirler. Rejim halkın sosyal medyada takip ettiği veya ürettiği her türü içeriği takip etmektedir. Ülkede mimari yapı İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın 1785 yılında tasarlamış olduğu panoptikon modeline benzemektedir. Panoptikon, bir hapisane modeli olup mahkûmları sürekli görünür kılmayı amaçlamaktadır. İstanbistan'da da halk aynalarla kaplı gökdelenlerde yaşamaktadır. İstanbistan'da makineleşmiş bedenler hayatın her alanına yayılmıştır. Taksi şoförlerinin yerini artık roboşoförler, memurların yerini robomemurlar, müzik korolarının yerini robokorolar ve orkestra şeflerinin yerini ise roboşefler almıştır.

Altan Öktem'in "Kanal İstanbul'da Sıradan Bir Olay" hikâyesinde Türkiye'nin geleceği ile ilgili çok daha karanlık bir tablo çizilir. Nasrullah ve karısı Radife'nin bakış açısıyla anlatılan olaylarda Türkiye, Bozok İslam Cumhuriyeti, Dersim Kürt Federe Devleti, Simirna Cumhuriyeti, Kanalistanbul Hanedanlığı, Doğu Trakya Roman Beyliği, Tosya Beyliği, Kalkandere İmparatorluğu, Konya Ovası Krallığı adlı bölgelere ayrılmıştır (Öktem, 2019, s. 203). Hikâyede olaylar proje aşamasında birçok siyasi tartışmalara neden olan Kanalistanbul'daki bir gökdelende geçer. Projenin gerçekleşmesinden sonra İstanbul'da ekosistem altüst olmuş; buna bağlı olarak çok ciddi radyasyon tehlikesi ortaya çıkmıştır. İstanbul'da artan radyasyon ve tüketilen yapay gıdaların etkisiyle İstanbul'da saç dökülmesi yaygın bir hastalık haline gelmiştir. Radyasyondan dolayı kırk beş elli yıldır "hiç kimse, üzerinde sodyum pentaborattan üretilmiş tulum olmadan sokağa çıka(mamaktadır)" (Öktem, 2019, s. 203). Kanalistanbul'da tuhaf ve sırada dışı bir yemek kültürü vardır. Nasrullah eve geldiğinde "masa örtüsünü örtüp, kahvaltı tabağının içine tableti koyup sofraya oturmaktansa ayakta atıştırmayı tercih (eder). Ağzına bir tereyağı omlet tableti attıktan sonra, üstüne bir mikrobardak su içer" (Öktem, 2019, s. 204). Nasrullah'ın karısı Radife de "Günde üç tablet çiğniyor, üç mikrobardak su içiyordu. Bütün gün balkonda oturup radyasyon geçirmez kurşun camdan kanalın çatlak toprağını seyrediyor, arada bir de televizyonda yayınlanan, artık ezberlediği programa bakıyordu." (Öktem, 2019, s. 206). Kanalistanbul'un yapılmasından sonra tarlalar, denizler ve su kaynakları tek tek tükenmiştir. Halkın ihtiyaç duyduğu gıda maddeleri laboratuvar ortamında üretilmektedir. İnsanlar yer darlığından dolayı gökdelenlerde yaşamaktadır. Sayıları altmışı bulan nükleer santraller de bu dönemde tamamlanmıştır. 2040'lı yıllarda tamamlanan bu "Santrallerden ikisinin patlayacağı, altısında ciddi radyasyon sızıntısı olacağı ve bölgedeki tüm ülkelerin neredeyse yaşanmaz hale geleceği" hiç kimse tarafından tahmin edilmemiştir (Öktem, 2019, s. 203). 2099 yılına gelindiğinde teknoloji insan hayatını çok daha derinden etkilemiştir. Duvara programlanmış dokunmatik televizyonlar, niyet okuyucu beyin çipleri, elit sınıf insanların kullandıkları hava taksiler hayatın akışışında sıradanlaşmıştır. İnsanlar beyin çipleri sayesinde karşılaştıkları olaylarda bilgilendirilmekte, hayatlarını buna göre planlamaktadırlar.

Murat Uyurkulak'ın "Gündem Toplantısı" hikâyesinde totaliter saray rejiminin İstanbul'da çıkan bir gazete üzerindeki siyasi baskısı anlatılır. Hikâyenin ana teması iktidar ve medya ilişkisidir. İktidar medyayı bir baskı ve manipülasyon aracı olarak kullanmaktadır. Bunu yaparken de biyoiktidarı kullanır. Biyoiktidar, Michel Foucault'nun otoriter iktidarların halkı baskı ve korkutmaya gerek kalmadan iradelerine nasıl hükmettiklerini anlatan bir kavramdır (Foucault, 2007). Sözcük bir anlamda bireylerin biyolojik ve psikolojik varlıklarını yönetme ve kontrol etme yeteneğini ifade eder. Bireylerin bedenleri, duyguları ve düşünceleri bu biyoiktidar aracılığıyla denetim altına alınır. Devlet veya otorite, insanların bedenlerini ve genetik yapılarını kontrol etmek için güçlü bir biyoiktidar mekanizması kullanır. Biyoiktidarda sürekli gözetim ve izleme (panoptikon) politikası vardır. Bireylerin bütün davranışları ve düşünceleri gözetim ve kontrol altındadır. Tıp teknolojisi, reklam sektörü, basın ve yayın organları ve siyaset bütünüyle otoriter rejimlerin biyoiktidar araçlarıdır. Distopyalarda biyoiktidar, bireysel özgürlüğün büyük bir tehdit altında olduğunu gösteren önemli bir tema olarak karşımıza çıkar. Sağlık ve genetik kontrol, gözetim ve izleme, ideolojik manipülasyon gibi araçlar kullanılarak bireylerin

bedenleri, düşünceleri ve duygusal deneyimleri kontrol altına alınır. “Gündem Toplantısı” hikâyesinde şehri biyoiktidarla yöneten saray rejimi gazete patronlarına imkânlar sağlayarak onları rejimin bir parçası haline getirmiştir. Hikâye gazete şeflerinin toplantısı üzerine kurgulanmıştır. Şefler günlük gazetede çıkacak haberleri tartışmak için bir araya gelmiştir. Şeflerin konuşmalarından anlaşıldığına göre gazete totaliter bir rejim altında yayınlanmaktadır. Şefler, ülke yönetiminin çıkarlarına aykırı haberler seçmekte zorlanmakta; yaşanan olayları çarpıtarak yayınlamaktadırlar. Toplantıda yaşam ve istihbarat editörü arasında kendisini asan bir cellat haberi hakkında konuşma geçer. Habere göre ülkenin birçok ünlü muhalifini asan kırk yıllık cellat sonunda intihar etmiştir (Uyurkulak, 2019, s. 211). Editörler arasında tartışılan farklı bir habere göre geçen sene elli kişinin ölümüne sebep olan sel felaketi halen insanların gündemindedir ve felaketin haber değeri vardır (Uyurkulak 2019, s. 210). Sel felaketinde bir apartman dairesinin salonunda bir ağacın çıktığı görülmüş; türü tespit edilmeyen bu ağaç hemen sökülüp yok edilmiştir. Şaşkınlıkla anlatılan bu olay İstanbul’da doğaya verilen zararı ve bozulan ekolojik dengeyi göstermektedir.

Elif Türkölmez’in “Nora’nın Yosunları” hikâyesinde geleceğin distopik İstanbul’u Paris’te yaşayan ünlü falcı Madam Fraya’nın bakış açısıyla anlatılır. Hikâye, Paris’te yaşanan deniz kirliliği, su kıtlığı ve bulaşıcı hastalıklar gibi insan hayatını tehlikeye sokan çağın sorunlarıyla başlar. Madam Fraya çocukluğunun geçtiği İstanbul’a hasret duymaktadır. Bir gün Madam Fraya’nın yeğeni ona takması için plastikten bir gözlük verir. Gözlüğü takan Madam Fraya bir anda kendisini “İstanbul’da. Kınalıada’da. Anneannesinin Narçiçeği evinde” görür (Türkölmez, 2019, s. 219). Bahçeyi ayırkotları sarmış, etrafında koşturduğu ağaçlar kurumuş, kapağı her zaman kapalı tutulan kuyu suyu kurumuştur. Madam Fraya gördükleri karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Bu arada çocuklukları aynı evde geçen kuzenleri Karin ve Arman’la karşılaşır. Kuzenler yıllar önce ayrılmış aralarındaki irtibat kesilmiştir. Karin’in oğlu, Madam Fraya’yı Paris’te bulup onu annesiyle ve teyzesiyle görüştürmek istemiştir. Madam Fraya’ya takması için gözlüğü veren kişi de Karin’in oğludur. Gözlük sayesinde İstanbul’un içine düştüğü hali öğrenen Madam Fraya oldukça üzülür. İstanbul’un dramatik hali Paris’ten farksızdır. Denizler kurumuş, bulaşıcı hastalıklar artmış şehri devasa büyük binalar kaplamıştır. İstanbul’da ikamet eden yaşlı kadın çocukluk günlerini hatırlayıp şimdilerde İstanbul’da yaşamının ne kadar zor olduğunu anlatır. İstanbul için en büyük sorun su kıtlığıdır. Evlerde günde en fazla üç defa sifon çekme hakkı bulunmaktadır. Kir ve pislik içinde kalan deniz hastalık saçmaktadır.

İstanbul 2099 kitabında İstanbul’un karanlık geleceğini anlatan bir başka hikâye Mehmet Berk Yaltırık’ın “Bozkıresk” adlı hikâyesidir. Hikâyede İstanbul halkı depremlerden ve radyoaktif sızıntılardan sonra ilkel çağa dönmüştür. Sosyal ve mimari dokusu bozulan İstanbul’da şehirliler ve göçebeler arasında sürekli bir çatışma ortamı vardır. Deprem sonrasında İstanbul’da bütün binalar yıkılmış, alt ve üst yapı sistemleri çökmüş, sağ kalan insanların bir kısmı şehir dışındaki çadırlarda göçebe bir kısmı da şehir merkezlerindeki hasarlı binalarda yaşamaya mecbur kalmışlardır. Hikâyenin ana kahramanı Çaligezen adlı bir habercidir. Çaligezen, Büyük Kule dibinde yaşayan şehirlilerin habercisidir. Habercinin yeni görevi göçerler ve onların efsane lideri Yaşlı Adam hakkında şehirlilere bilgi getirmektir. Haberci çıktığı yolda öncelikle göçer eşkiya Kırçiçeği ile karşılaşır. Onunla Yaşlı Adam’ın izini takip ederken şehrin harabeye dönmüş halini görür. Deprem sonrasında İstanbul’un alt ve üst yapısı yerle bir olmuş, denizler kurumuş, su kaynakları tükenme noktasına gelmiştir. Kokudan yaşanmayacak hale gelen şehirde insanlar maske takmak zorunda kalmıştır. Şehirde mimari yapı da çok karmaşık bir durumdadır. Büyük AVM’ler, siteler, yerleşkeler şehirde moloz yığınları görüntüsünü vermektedir. Hikâyede şehrin distopyası Yaşlı Adam’ın rehberliğinde Çaligezen ve Kırçiçeğin yaptığı yolculuk sırasında daha net ortaya çıkar. Deprem sonrası kurulan yeni şehirde sınıfsal ayrımcılık vardır. Ülke kaynaklarını tüketen, tabiatın dokusunu bozan şehirliler yönetime hâkimdir. Yaşlı Adam ve Kırçiçeğin şahsında göçebeliği temsil eden ve dağlık bölgelerde yaşayan insanlar kendileri olarak kalmanın mücadelesini vermektedirler. 2050’lere doğru önce petrol tükenmiştir. “Sonra elektrik yetmemeye başla(mıştır)” (Yaltırık 2019, s. 242). Bu yılda hayat, bozkırların arasında devam etmektedir. Bir zamanlar Beyoğlu

denilen Yukarı Şehir’de enerji santralleri kurulmuştur. İşçiler, bu santrallerde karın tokluğuna çalışmaktadır. Deprem sonrası ülke yönetimi de değişmiştir. Ülke sarayda yaşayan bir paşa tarafından totaliter bir rejimle yönetilmektedir.

Hakan Bıçakçı’nın “Cesur Yeni İstanbul” hikâyesinde İstanbul ancak birtakım teknolojik imkânlarla ziyaret edilebilen bir simülasyona dönmüştür. Olayların yaşandığı 2099 yılında İstanbul totaliter bir rejim tarafından yönetilmektedir. “Mat siyah, akıllı tanklar cadde boyunca düzenli aralıklarla dizilmişti. Rengi gitgide solarak sis bulutuna karışan kapkara insansız kara araçları, hareketini tespit ettiği canlıyı iç organlarını eriterek anında etkisiz hale getirmeye hazırdır” (Bıçakçı, 2019, s. 258). Kasım 2099 tarihinde İstanbul, içi boş alışveriş merkezleri, terk edilmiş binalar, boşaltılmış lokantalar, yok olmaya yüz tutmuş devlet daireleri, yıkık duvarlı mağazalar, en küçüğü çocuk ayakkabısı büyüklüğündeki böcekleriyle büyük siyah fareleriyle korkunç hayalet bir şehir görüntüsündedir. Şehir tüm bu kötü manzarasıyla birlikte ileri düzey teknolojik imkânlarla sahiptir. Şehirde “her türlü siparişin insansız kurye araçlarıyla getirilmesini sağlayan dev sisteme ve diğer evlere bağlanmaya yarayan makineler vardı.” (Bıçakçı, 2019, s. 260). Evde sıkılan kişiler diledikleri anda makinelere kayıtlı arkadaşlarının yanına fiziksel olarak intikal edebilmektedir. İstanbul’da doğum, cenaze ve hastane işlemleri de bir sisteme bağlanmıştı. Ölüler belirlenen kurallara göre evlerinden alınıp defnedilmektedir. İstanbul’da halk evlerde bulunan kameralarla denetlenmektedir. İnsansız kara araçları halka ulaşımında kolaylık sağlamaktadır. “Cesur Yeni İstanbul” hikâyesinin Aldous Huxley’in *Cesur Yeni Dünya* romanıyla yakın bir ilişkisi vardır. Her iki anlatıda distopya ve ütopya iç içedir. Yazarın *Cesur Yeni Dünya* romanından esinlenerek kaleme aldığı eserinde İstanbul’da en büyük kaygı verici sorun çevre kirliliği ve bakımsızlıktır.

3. Sonuç

İstanbul coğrafi, ekonomik, kültürel ve siyasi yönüyle Türk ve dünya tarihinin en önemli şehirleri arasındadır. Kadim şehir Roma, Bizans ve Osmanlı gibi üç büyük farklı büyük medeniyete başkentlik yapmıştır. Şehir adına yazılmış çok sayıda manzum ve mensur eser bulunması şehrin uluslararası önemini ortaya koymaktadır. İstanbul bu manzum ve mensur eserlerde 19 yüzyıla kadarki süreçte sürekli olumlu algılanmış; kutsal ve estetik bir mekân olarak görülmüştür. İstanbul Türk edebiyatında ilk defa Tefvik Fikret’in “Sis” şiirinde karamsar bir ruh haliyle tasvir edilmiştir. Sonrasında yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik ve ekolojik olaylar neticesinde İstanbul’la ilgili olumsuz algı derinleşerek artmıştır. İstanbul’la ilgili bu değişen algıda şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü, şehrin 1918 yılında işgal edilmesi, zamanla artan nüfus yoğunluğu, ekolojik ve mimari yapının bozulması etkili olmuştur. İstanbul’un içine düştüğü kaotik ortamdan kaygılanan yazarlar bu kaygı ve korkularını bir uyarı niteliğinde roman ve hikâye türlerinde kaleme almışlardır. Araştırma kapsamında incelenen bu roman ve hikâyelerin ortak noktaları birer distopya örneği olmalarıdır. İstanbul’un karanlık geleceğini öngören bu distopyalarda ciddi anlamda uyarılar bulunmaktadır. Yazarların İstanbul’un geleceğine dair öngörülerini ve uyarılarını şu başlıklar altında toplanabilir:

1. Aşırı Nüfus Artışı ve Göçmen Sorunu: İstanbul’un geleceği ile ilgili en önemli kaygılardan biri aşırı nüfus artışı ve göçmen sorunudur. Şu an için Avrupa’nın en kalabalık şehri olan ve 131 ülkenin nüfusunu geçen şehrin bu temel sorunları roman dünyasında kaygı verici boyutta anlatılır. İç ve dış göçlerle nüfusu aşırı derecede artan İstanbul’da halk, yüzden daha fazla katlı gökdelenlerde yaşamak zorunda kalmıştır. Şehirde ciddi göçmen sorunu yaşanmaktadır. Kontrol altına alınmayan göçmenler şehirde can ve mal güvenliğine sebep olmuştur. Demografik yapının bozulduğu şehirde yerli nüfus göçmen nüfusunun çok daha gerisinde kalmıştır.

2. Betonlaşan Şehir ve Bozulan Mimari Yapı: İstanbul’da artan nüfusa bağlı olarak şehirde gökdelenlerin sayısı artmış; şehrin tarihi, coğrafi ve kültürel dokusu bozulmuştur. Çok katlı ve iç içe

geçmiş gökdelenler şehrin tarihî coğrafi ve kültürel dokusunu şimdikinden çok daha fazla bozmuştur. Hikâyelerde ve romanlarda İstanbul'un kutsal mekânlarıyla özdeşleşmiş tarihi silüeti yok olmuştur.

3. İklim Değişikliği ve Ekolojik Dengenin Bozulması: Ekolojik denge gerçek hayatta olduğu gibi kurmaca dünyasında da İstanbul için kaygı verici bir konudur. Araştırma kapsamında incelenen roman ve öykülerde İstanbul'da denizler ve ağaçlar kurumuş, içme suyu kaynakları tükenmiş, bozulan ekolojik dengeye bağlı olarak şehirde salgın hastalıklar ve haşereler artmıştır. Hikâyeler içerisinde özellikle Şehir boş binalar, terk edilmiş alışveriş merkezleri ve kirli sokaklarıyla yaşanmaz hale gelmiştir. 2099 yılına gelindiğinde İstanbul'da denizlerin mavi rengi unutulmuştur. Denizler kir ve sanayi atıklarından dolayı siyah renge bürünmüştür. Korkunç bir hayalet şehre dönüşen şehrin sokaklarını büyük siyah fareler ve çocuk ayakkabısı büyüklüğünde böcekler istila etmiştir.

4. Büyük İstanbul Depremi: Büyük İstanbul depremi roman ve hikâyelerde sıklıkla gündeme getirilen kaygı verici konulardan biri olmuştur. Deprem sadece can ve mal kaybına sebep olmamış; İstanbul'un ekolojik dengesini bozmuş, sosyal ve kültürel tüm değerlerini de yok etmiştir. Roman ve hikâyelerde depremin özellikle ekolojik dengeye vereceği zarar gündeme getirilmeye çalışılmıştır.

5. Yıkıcı Teknoloji Makineleşen Bedenler. Bilim ve teknolojinin olumlu yönleri olmakla birlikte olumsuz yönleri de bulunmaktadır. 21. yüzyılda İstanbul'da robotlar hayatın her alanına girmiştir. Robotların hayatın her alana girmesiyle İstanbul'da işsizlik artmıştır. Bilim ve teknoloji beslenme alışkanlıklarını da değiştirmiştir. İnsanlar tablet gıdalar ve mikrobardak suyla beslenmektedir. Uzun yıllardan beri yapı süren nükleer santrallerin tamamı faaliyete geçirilmiştir. Şehirde santrallerden ikisi patlamış; şehirde çok ciddi radyasyon sızıntısına sebep olmuştur.

6. Totaliter Rejim Kaygısı: İstanbul'un geleceğini anlatan roman ve hikâyelerin bir kısmında totaliter rejim kaygısı dikkat çekmektedir. Yazarlar gelecekte ülkenin İstanbul'daki saraylardan yönetileceğini kurgulamışlardır. Bu öykülerde Cumhurbaşkanlığı Külliyesine örtülü göndermeler yapılmıştır.

7. Totaliter Rejimden Biyoiktidara Geçiş: Araştırma kapsamında incelenen hikâye ve romanlarda halk demokrasi adı altında baskıcı bir rejimle idare edilmektedir. İktidar, halkı manipüle ederek, sosyal sınıflara ayırarak, bilim ve teknolojinin sağladığı imkânlardan yararlanarak kontrol etmektedir. Araştırma kapsamında incelenen roman ve hikâyeler İstanbul'un karanlık geleceği ile ilgili önemli öngörüler içermektedirler. Yazarlar İstanbul'un gelecek yüzyılda yaşayacağı sorunları kurmaca diliyle anlatırken aslında gerçek hayatla ilgili uyarılarda bulunmaktadır. Okura ve yetkililere düşen görev verilmek istenen mesajı doğru okumak ve İstanbul'un derinleşen sorunları için çözüm üretmeye çalışmaktır.

Kaynakça

- Açar, M. (2019). Üçüncü çocuk, K. Kutlu ve A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 116-146). Doğan Kitapçılık.
- Altan, Ç. (2005). *2027 Yılı'nın anıları*. İnkılap Yayınevi.
- Algün, E. (2012). *2359 Adem ile Havva'nın aşkı*. Kozalak Yayınları
- Akaş, C. (2019). Uzun Siyah Tül. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 167-183). Doğan Kitapçılık.
- Amicis, E. D. (1993). *İstanbul (1874)*. B. Akyavaş (Çev.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Andı, F. (2020). XIX. yüzyıldan XXI. yüzyıla Türk edebiyatında İstanbul, Büyük İstanbul Tarihi, C.7. 146-153. İSAM ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı.
- Ataklı, S. (2019). *Proje 2417*. Epsilon Yayınları
- Atasoy, E. (2020). Distopik kurgu ve ümitvar distopya bağlamında ütopyacılık geleneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (3), 1135-1147.
- Bayraktar, B. (2021). İklim-kurgu ve distopik bir hikâye olarak "Günübirlikçiler". *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Dergisi* 22 (17), 575-597.
- Belon, P. (2020). *Pierre Belon seyahatnamesi İstanbul ve Anadolu gözlemleri (1546-1549) Antakya, Adana, Konya, Afyon, Kütahya, Bursa*. H. Yalın (Çev.). Kitap Yayınevi.
- Bıçakçı, H. (2019). Cesur Yeni İstanbul. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 259-262). Doğan Kitapçılık.
- Demir, A. (2009). Küresel iklim değişikliğinin biyolojik çeşitlilik ve ekosistem kaynakları üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(2), 37-54.
- Dursunoğlu, İ., Gündoğdu, S. & Palabıyık, A. (2021). Gezi olayları siyasal hafıza üzerine bir araştırma. Z. Yaman (Ed.), Sosyal, Beşeri ve idari bilimler alanında uluslararası araştırmalar VI içinde (s. 695-720). Eğitim Yayınevi
- Erdoğan, S. (2019). *Kurbağa adası: bir İstanbul distopyası*. İthaki Yayınları.
- Ersoy, M. A. (1992). *Safahat*. O. Okay & M. İsen (Eds.), Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Faraşoğlu, Y. (2023). Divan şiirinde payitaht sevgisi: İstanbul redifli gazeller. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 612-644.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin tarihi*. H. U. Tanrıöver (Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2002). *Toplumu savunmak gerekir*. Ş. Aktaş (Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Gürses, S. (2019). Bergamavi. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 115-146). Doğan Kitapçılık.
- Gündüz, F. (2007). Ortaköy Camii. İslam Ansiklopedisi C.33 içinde (s. 408-409) TDV Yayınları.
- Hisar, A. Ş. (2010). *Boğaziçi Yalıları*, Yapı Kredi Yayınları
- Huxley, A. (2000). Cesur yeni dünya. Ü. Tosun (Çev.). İstanbul, İthaki Yayınları, Perker, E. Aslı. (2019). "Günübirlikçiler". K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 15-35). Doğan Kitapçılık.
- Kahraman, A. (2010). İstanbul ve edebiyat. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(16), 149-170.
- Kaplan, M. (1998). *Şiir tahlilleri I*. Dergâh Yayınları.

- Koçak, G. (2019). İstanbul'un İllegal Koroları. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 185-199). Doğan Kitapçılık.
- Kum, A. (2019). "Ekmek Parası". K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 109-114). Doğan Kitapçılık.
- Kumar, K. (2006). *Modern zamanlarda ütopya ve karşı ütopya*. A. Galip (Çev.). Kalkedon Yayıncılık.
- Müstecaplıoğlu, B. (2019). "Yabancı". K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 içinde (s. 53-72). Doğan Kitap.
- Müstecaplıoğlu, B. (2019). *Osmanlı cadısı*. Doğan Egmont Yayınevi.
- Philippe du F. C. (2017). *Fresne-canaye seyahatnamesi, 1573*. T. Tunçdoğan (Çev.). Kitap Yayınevi.
- Omay, M. (2009). Utopya üzerine genel bir inceleme. *Sosyoloji Dergisi*, 18 (1), 1-14.
- Oyal, E. (2012). I. Uluslararası dünya edebiyatın İstanbul açılış konuşması. E. Ülgen, M. M. Karaörs & E. Özbaş (Eds.), Dünya Edebiyatında İstanbul kitabı içinde (s. 16-29). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Öktem, A. (2019). Kanal İstanbul'da sıradan bir olay. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 200-206). Doğan Kitapçılık.
- Öztürk, K. (2002). Küresel iklim değişikliği ve Türkiye'ye olası etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 47-65.
- Pirselimoğlu, T. (2019). İstanbul'un düştüğü gün. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 36-52). Doğan Kitapçılık.
- Roth, M. (2005). Trauma: A Dystopia of the Spirit," In Thinking Utopia: Steps. J, Rüsen (Ed.), into Other Worlds (s. 230-246), Berghahn.
- Sağlam, H. (2022). *Distopik Romanlarda Kaygı*. DBY.
- Sarcey, M. R. (2003). *Ütopyalar sözlüğü*. T. Ilgaz (Çev.). Sel Yayınları.
- Sayer, E. (2018). *2048 geleceğe hazır mısınız?* Büyükkada Yayıncılık.
- Uyurkulak, M. (2019). Gündem toplantısı. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 207-213). Doğan Kitapçılık.
- Tanpınar, A. H. (2016). *Beş Şehir*. B. Ayvazoğlu (Ed.), Dergâh Yayınları.
- Tarsus, D. (2019). Galip'e feza. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 73-94). Doğan Kitapçılık.
- Türkölmez, E. (2019). Noran'ın yosunları. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 2014-223). Doğan Kitapçılık.
- Türkgeldi, E. (2019). Sur. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 95-108). Doğan Kitapçılık.
- Uğur, A. (2022). Müslüman bir şehre bakmak: Batılı seyyahların İstanbul'a dair ilk izlenimleri. *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 36-62.
- URL 1: 2023'ün en yoğun havalimanları açıklandı. <https://www.airturkhaber.com/haberler/iste-2023un-en-yogun-havalimanlari/>. Erişim tarihi: 18.06.2024.
- URL 2: İç göç istatistikleri 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ic-Goc-Istatistikleri-2022-49727>. Erişim tarihi: 18.04.2024.

Yaltırık, M. B. (2019). Bozkıresk. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 224-258). Doğan Kitapçılık.

Yeniterzi, E. (2009). Klasik Türk şiirinde ülke ve şehirlerin meşhur özellikleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı,-Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı*, 3 (15), 301-334.

Yücel, D. (2019). *Öldüğünü google'dan öğrenen adam ve diğer tuhaf hikâyeler*. Can Yayınları.

Yücel, D. (2019). İstanbul. K. Kutlu & A. Tohumcu (Eds.), İstanbul 2099 kitabı içinde (s. 117-183). Doğan Kitapçılık.

Yücel, T. (2006). *Gökdelen*. Can Yayınları.

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Makalenin son halini okunup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Makale tek yazarlı olup makalede çıkar çatışması yoktur.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.